

Designing Money Laundering Risk Model in Banks and Financial Institutions based on Grounded Theory

Abolghasem Afshar¹, Mansour Gerkaz^{2*}, Alireza Matoufi³, Ali Khozain⁴

¹PhD Student in Accounting, Department of Accounting, Islamic Azad University, Gorgan Branch, Gorgan, Iran.

²Associate Professor, Department of Accounting, Islamic Azad University, Gorgan Branch, Gorgan, Iran.

³Assistant Professor, Department of Accounting, Gorgan Azad University, Gorgan, Iran.

⁴Associate Professor, Department of Accounting, Aliabad Katul Azad University, Aliabad Katul, Iran.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article Type:

Original Research

Received: 10.29.2022

Revised: 12.21.2022

Accepted: 03.11.2023

Keyword:

Money Laundering Risk
Banking System
Grounded Theory

*Corresponding Author:

Mansour Gerkaz

Email: m_garkaz@yahoo.com

In recent decades, money laundering methods have become much more innovative due to the development of financial products and services offered, the complexity of financial communications, the advancement of technology, and the acceleration of cash flows around the world. Banks are most affected by money laundering. In this regard, one of the most important risks faced by banks and financial institutions is money laundering risk. Therefore, the main purpose of the present study was to design a model for money laundering risk in banks and financial and credit institutions. A mixed research method was used with a sequential exploratory approach. In this study, first, qualitative data was collected and analyzed followed by quantitative data collection and analysis in the second stage. To meet this challenge comprehensively and systematically, all indicators in the field of money laundering risk in banks and financial institutions that were effective were extracted. Through interviews and documentary studies using the qualitative method of grounded data theory, the effective indicators were identified, extracted and placed into 23 organizing themes and 96 basic themes. In the quantitative part and in order to confirm the components from the perspective of experts, the factor analysis method was used. The results showed the significance of the measurement models and structural equations at the 99% confidence level.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In recent decades, due to the development of financial products and services, the complexity of financial communications, technological progress and the increase in the speed of money flows in the world, money laundering methods have become much more innovative. The fight against money laundering begins with controlling access to the financial system and preventing the entry of dirty money into the financial system. Therefore, banks are the core of the financial system protection network. In this regard, the international experience in the field of anti-money laundering programs, all private and state banks and credit institutions, are required to follow the principles that are generally agreed upon by international organizations active in the field to combat money laundering. All countries have anti-money laundering laws and actively follow anti-money laundering programs.

The risk-oriented approach of fighting money laundering has a scenario based on risk classification. In this method, people, areas, jobs, times and other risk conditions are identified and classified, and based on the analysis, control scenarios are determined or revised. However, in general, there is no standard and universal methodology that can be accepted by all governments and institutions and can determine the nature and amount of risk caused by money laundering operations. In this regard, the current research attempted to provide useful knowledge of the design of a model to reduce the risk of money laundering in banks and financial and credit institutions through foundational data theorizing and using the factors that are discovered or created in this method. The main goal of the research was to design a model to reduce the risk of money laundering in banks and financial and credit institutions, and this framework was developed based on the foundation data theory.

Methodology

The current research was inductive and exploratory and collected data through semi-structured interviews. As mentioned in the statement of the research problem, money laundering is a complex concept, which is difficult to identify due to its unconsciousness, and a review of the literature on the subject shows that many of the research studies conducted in this field were conducted qualitatively. Considering that the main goal of this research was to design a model for the risk of money laundering in banks and financial and credit institutions, the need to investigate and explore at different levels of the organization is necessary. For this reason, to understand the intangible aspects of the subject, the foundation data theory method was used as with the help of this method, it is possible to present the theory based on different factors and the relationships between them. In this research, the researcher collected raw data by reviewing available scientific documents and interviews, and based on the information received from the interviews, a questionnaire was designed. First, in-depth qualitative data extracted from interviews, not from existing theoretical bases, was collected, and then based on the components extracted in the qualitative phase, detailed statistical measurements were also made in the quantitative phase.

At the data analysis stage, the most important task was to specify the categories of indicators and events to familiarize the researcher gradually with the events and their causes.

Results and discussion

By examining the internal studies, it can be concluded that the present research is in line with the research studies of Ansari, Pirsaraei, Rahbar, Rafiei, and Shamsabadi in terms of content, method, some findings and results. In addition, it is different in terms of dimensions such as the topic, methodology and approach used. The main difference can be found in the fact that domestic research has mainly investigated money laundering and combating money laundering. However, the current research has identified the risk factors of money laundering by using the data theory of the foundation and implemented a systematic framework, which has not been conducted thus far. The third distinction of this research was from the perspective of newness and innovation in terms of subject. Taking into consideration that Iran is a country in the aftermath of the JCPOA, one of its important and basic needs is combating money laundering in the financial and banking system. The banking system of every society is actually an important part of every financial system and it is highly essential in the financial systems of countries. Because the importance of banks in the national economy is such that they are known as the leading and central factor of development, the set of pre-requisites for economic activities are collected and managed in banks, the functions of size, investment, production, employment and growth in the field of national economy are influenced by the decisions, actions and operations of banks and credit institutions. Therefore, before adopting and applying any policy, monetary and financial legislators must carefully analyze and measure its effect on the performance of banks, and it is also necessary for trustees and executive and political officers to carefully and based on accurate information express their views of banks.

The economy of Iran is significantly bank-oriented, which causes the sensitivities and subtleties regarding the bank and its surrounding issues to be doubled, all ups and downs in the banking system has a direct effect and undeniable effect on the national economy. Therefore, it is essential to systematize the views of effective institutions in the field of combating money laundering in the banking system of G.A., which has not been investigated and analyzed thus far. Because of mentioned importance of the above issues, this research closed the research gap in this field to a great extent and by examining international strategies, it has created new capacities and abilities.

Conclusion

The results show the significance of measurement models and structural equations at the 99% confidence level.

طراحی مدلی برای کاهش ریسک پول‌شویی در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری بر اساس تئوری داده‌بنیاد

ابولقاسم افشار^۱، منصور گرکز^{۲*}، علیرضا معطوفی^۳، علی خوزین^۴

- ۱- دانشجوی دکترای حسابداری، گروه حسابداری، دانشگاه آزاد گرگان، گرگان، ایران.
- ۲- دانشیار، گروه حسابداری، دانشگاه آزاد گرگان، گرگان، ایران.
- ۳- استادیار، گروه حسابداری، دانشگاه آزاد گرگان، گرگان، ایران.
- ۴- دانشیار، گروه حسابداری، دانشگاه آزاد علی‌آباد کتول، علی‌آباد کتول، ایران.

چکیده

اطلاعات مقاله

در دهه‌های اخیر به علت توسعه محصولات و خدمات مالی عرضه‌شده، پیچیده‌تر شدن ارتباطات مالی، پیشرفت تکنولوژی و افزایش سرعت جریان‌های پولی در گستره جهان، روش‌های پول‌شویی، بسیار مبتکرانه‌تر شده‌اند و بانک‌ها بیشترین میزان تأثیرپذیری را از مقوله پول‌شویی دارند. در این راستا، یکی از مهم‌ترین ریسک‌هایی که بانک‌ها و مؤسسات مالی با آن مواجه هستند، ریسک پول‌شویی است. از همین رو، هدف اصلی تحقیق حاضر، طراحی مدلی برای کاهش ریسک پول‌شویی در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری است. روش تحقیق این پژوهش، آمیخته یا ترکیبی است که با استفاده از رویکرد متوالی اکتشافی می‌باشد. در این طرح، ابتدا داده‌های کیفی، گردآوری و تحلیل و سپس در مرحله دوم، داده‌های کمی، گردآوری و تحلیل شدند که در راستای پاسخگویی به این مسئله، به‌صورت جامع و نظام‌مند تمامی شاخص‌هایی که در حوزه ریسک پول‌شویی در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری مؤثر هستند از طریق مصاحبه از ۲۵ نفر خبره و مطالعه اسنادی با استفاده از روش کیفی تئوری داده‌بنیاد شناسایی و استخراج و در ۲۳ مضمون سازمان‌دهنده و ۹۶ مضمون پایه جای گرفتند. در بخش کمی و به‌منظور تأیید اجزا از منظر خبرگان از روش تحلیل عاملی بهره گرفته شد. نتایج پژوهش، مبین معناداری مدل‌های اندازه‌گیری و معادلات ساختاری در سطح اطمینان ۹۹ درصد است.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۸/۰۷

بازنگری مقاله: ۱۴۰۱/۰۹/۳۰

پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۱۲/۲۰

کلید واژگان:

ریسک پولشویی

سیستم بانکداری

تئوری داده‌بنیاد

*نویسنده مسئول: منصور گرکز

پست الکترونیکی:

m_garkaz@yahoo.com

مقدمه

در دهه‌های اخیر، به علت توسعه محصولات و خدمات مالی عرضه‌شده، پیچیده‌تر شدن ارتباطات مالی، پیشرفت تکنولوژی و افزایش سرعت جریان‌های پولی در گستره جهان، روش‌های پول‌شویی بسیار مبتکرانه‌تر شده‌اند. مبارزه با پول‌شویی با کنترل دسترسی به سیستم مالی و جلوگیری از ورود پول کثیف به سیستم مالی آغاز می‌شود. بنابراین بانک‌ها هسته اصلی شبکه حفاظت از سیستم مالی محسوب می‌شوند. در این راستا با توجه به تجربیات بین‌المللی در زمینه برنامه‌های مبارزه با پولشویی، کلیه بانک‌های خصوصی، دولتی و مؤسسات اعتباری، به‌منظور مبارزه با پولشویی ملزم به رعایت اصولی هستند که مورد توافق عمومی سازمان‌های بین‌المللی فعال در زمینه مبارزه با پولشویی و کلیه کشورهایی است که دارای قانون مبارزه با پول‌شویی هستند و برنامه‌های مبارزه با پولشویی را فعلاً دنبال می‌کنند (جیکونیو، ۲۰۱۸).^۱

در این سال‌ها، با جهانی شدن اقتصاد، آزادسازی جریان‌های سرمایه بین‌المللی، توسعه بانکداری الکترونیکی، ابداع و به‌کارگیری ابزارهای جدید نقل و انتقال الکترونیکی و جوجه در سطح بین‌المللی، پولشویی نیز تا حدودی تسهیل شده است؛ به طوری که بر اساس تخمین صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی، درآمدهای نامشروعی که توسط پول‌شویان در چرخه تطهیر و پول‌شویی قرار می‌گیرند، در حدود ۲ تا ۵ درصد تولید ناخالص جهانی است (میرز، ۱۹۹۸).^۲ یکی از مهم‌ترین ریسک‌هایی که بانک‌ها و مؤسسات مالی با آن مواجه هستند، ریسک پولشویی است. لیکن در صورتی که مدیریت صحیح و مؤثر بر ریسک پول‌شویی در بانک‌ها وجود نداشته یا ضعیف باشد، بانک‌ها در معرض ریسک‌های جدی‌تر خصوصاً ریسک‌های شهرت، عملیاتی و ... قرار می‌گیرند (عیسی و همکاران، ۲۰۱۵؛ محمدی مقدم و همکاران، ۲۰۲۱).^۳

هم‌زمان با رشد روزافزون خدمات مالی، جرایم مالی نیز با پیچیدگی‌های فزاینده‌ای در حال رشد هستند. این در حالی است که عموماً، سیستم‌های نظارتی و کنترلی، دارای سرعت رشد به نسبت پایین‌تری هستند. پول‌شویان همواره تلاش می‌کنند به‌گونه‌ای رفتار کنند که معاملات غیرمشروع آنها از عملیات مشروع قابل تمیز نباشد. بنابراین، بانک‌ها در مواجهه با پولشویان همواره با ریسک‌های قابل توجهی روبه‌رو هستند. از این رو باید برنامه مبارزه با پولشویی در بانک‌ها و مؤسسات اعتباری به نوعی تنظیم شود که امکان تفکیک معاملات غیرقانونی با عملیات قانونی را فراهم کند (یوسفی و پیکار، ۲۰۱۵). با توجه به پژوهش‌های بین‌المللی انجام‌شده در خصوص روش‌های نوین پولشویی باید به این نکته توجه کرد که معمولاً پول‌شویان بیشتر از هر کارمند بانکی، از سیستم‌ها، فرایندها، مشکلات و شکاف‌های موجود اطلاع دارند. آنها از کوچک‌ترین شکاف‌های موجود در هر بخشی به‌منظور استفاده در راستای منافع خود بهره می‌برند. بنابراین، بررسی دقیق تمامی فرایندها، آزمون تمامی محصولات، نظارت بر نقاط ضعف و اطمینان از مدیریت شکاف‌های موجود در سیستم، ریسک پول‌شویی را کاهش خواهد داد (بیابانی و عصار، ۲۰۰۹). برخی از الزامات و ابزارهای مبارزه با پولشویی عبارتند از: تصویب و اجرای قوانین و مقررات مبارزه با پولشویی، ایجاد فضای ناامن برای مجرمان، اصلاح ساختار مالیاتی کشور، کنترل و نظارت بر ارزش‌های خارجی، ایجاد دستگاه و تشکیلاتی مقتدر برای مبارزه با پولشویی و بالاخره بازسازی و اصلاح سیستم بانکی. زیرا همان‌گونه که بانک‌ها مهم‌ترین پناهگاه عاملان پولشویی به‌شمار می‌روند، به همان اندازه نیز گلوگاه حساس به‌دام انداختن پولشویان است (حسینی و همکاران، ۲۰۲۱؛ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۲۰۱۴).

بخشی از فرایند مدیریت ریسک بانک‌ها در مبارزه با پول‌شویی، مشخص کردن سطوح آسیب‌پذیر در بانک شامل محصولات ارائه‌شده توسط بانک، خدمات ارائه‌شده، مشتری‌های حقیقی و حقوقی و موقعیت‌های جغرافیایی بانک است.

¹ Gikonyo

² Myers

³ Isa

پس از تجزیه و تحلیل اطلاعات مناسب در مورد آسیب‌پذیری بانک، تجزیه و تحلیل ریسک نیز اهمیت ویژه‌ای می‌یابد. خدمات مالی نوین بانکداری الکترونیک نیز مانند سایر خدمات مالی ارائه‌شده توسط بانک‌ها، می‌تواند در عملیات پولشویی مورد استفاده قرار گیرد. بنابراین ارائه‌دهندگان خدمات مالی نوین باید به تعهدات، قوانین و مقررات پولشویی توجه کنند. در بررسی ریسک‌های مختلف برای خدمات مالی نوین می‌توان بر این موارد تأکید داشت: شناسایی، نگهداری سوابق، محدودیت ارزش و محدودیت‌های جغرافیایی. شناسایی مشتری، در کارت‌های اعتباری اهمیت ویژه‌ای دارد (ابوالحسنی، هستیانی و دانیالی، ۲۰۱۸).

کارت‌های اعتباری به‌راحتی می‌تواند در اختیار اشخاص ثالث قرار گیرد که این مسئله می‌تواند در پول‌شویی قابل توجه باشد. از این رو، شناسایی حساب اصلی شخص بسیار حائز اهمیت است. شناسایی مشتری شامل ارائه راهنمایی راجع به انواع مشتریانی است که احتمال می‌رود ریسکی بیش‌ازحد معمول را برای بانک ایجاد کنند. نگهداری سوابق، از دیگر موارد ریسکی است که باید در نظر گرفته شود. نگهداری سوابق مشتری حداقل برای پنج سال، اهمیت ویژه‌ای دارد زیرا نگهداری سوابق مشتری، امکان پیگردهای قانونی را فراهم می‌کند. در اختیار داشتن و نگهداری اطلاعات کامل مشتری (نام، آدرس، ماهیت و تاریخ معامله مالی، نوع و مقدار آن معامله و غیره) از جمله مواردی است که باید در ثبت و نگهداری آن کوشا بود. از سوی دیگر، محدودیت ارزش، اشاره به محدودیت در حداکثر مقداری است که می‌تواند در خدمات مالی نوین استفاده شود. محدودیت در حداکثر مقدار در هر معامله، محدودیت در ارزش تجمعی معاملات در طول یک روز، هفته، ماه و سال نیز از دیگر موارد است. همچنین تعداد کارت یا حساب‌های مجاز برای هر مشتری نیز می‌تواند یک سقف ارزش باشد. روش‌های تأمین مالی خدمات نوین از راه‌های مختلف می‌تواند انجام شود؛ مانند تأمین مالی از طریق پول نقد یا انتقال وجوه از سایر خدمات مالی. انتقال وجوه از طریق منابع ناشناس نیز می‌تواند اتفاق افتد که ریسک پولشویی را افزایش می‌دهد. در مقوله محدودیت‌های جغرافیایی، خدمات مالی نوین، مسئله ارتباطات بین‌المللی و قابلیت برون‌مرزی ارتباطات مالی (با کارت‌های بین‌المللی اعتباری) را مورد تأکید قرار می‌دهد. خدمات اینترنتی نیز در پرداخت‌های بین‌المللی بسیار کمک‌کننده هستند و انتقال وجوه را در هر نقطه از جهان تسهیل می‌کنند. اتصال شبکه پرداخت یک کشور به شبکه پرداخت بین‌المللی، به‌راحتی می‌تواند زمینه انتقال وجوه را فراهم کند. بنابراین، به علت اهمیت موضوع پول‌شویی و ریسک آن در سیستم بانکی، مقام ناظر می‌تواند در این رابطه، نقش مهمی داشته باشد. همچنین، ممکن است بانک‌ها خود را در معرض خسارات مستقیمی قرار دهند که ناشی از کلاهبرداری است. این امر به‌نوبه خود می‌تواند نتیجه غفلت بانک‌ها در تشخیص مشتریان نامطلوب باشد. بر اساس این دلایل، ناظران بانکی دارای نقشی کلیدی در تشویق به استفاده از استانداردهای مرتبط برای توسعه اخلاق حرفه‌ای در میان بانک‌ها و دیگر مؤسسات مالی هستند. استفاده مناسب از سیستم‌های نظارت بر تراکنش‌های مالی و بانکی نیز یکی از ابزارهای مؤثر و کارآمد مدیریت ریسک پولشویی است (تجلی، ۲۰۱۱).

رویکرد ریسک‌محور مبارزه با پولشویی، دارای سناریویی مبتنی به طبقه‌بندی ریسک است؛ بدین صورت که افراد، مناطق، مشاغل، زمان‌ها و شرایط دیگر ریسکی، شناسایی و طبقه‌بندی می‌شوند و بر اساس تحلیل‌های صورت‌گرفته سناریوهای کنترلی، تعیین یا بازبینی می‌شوند اما به‌طور کلی هیچ روش‌شناسی استاندارد و جهان‌شمولی که موردپذیرش تمامی دولت‌ها و مؤسسات باشد و بتواند ماهیت و میزان ریسک ناشی از عملیات پول‌شویان را مشخص کند، وجود ندارد. در این راستا پژوهش حاضر سعی دارد از طریق نظریه‌پردازی داده‌بنیاد و با استفاده از عواملی که در این مسیر کشف یا خلق می‌شوند، دانش مفیدی را در خصوص طراحی مدلی برای کاهش ریسک پول‌شویی در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری فراهم آورد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع استقرایی و اکتشافی است و از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته به جمع‌آوری داده‌ها می‌پردازد. همان‌طور که در بخش بیان مسئله پژوهش اشاره شد پول‌شویی مفهومی پیچیده است که شناسایی آن نیز با توجه به ناخودآگاه بودن آن مشکل است و مرور ادبیات موضوع نشان می‌دهد که بسیاری از پژوهش‌های صورت‌گرفته در این حوزه به‌صورت کیفی انجام می‌شوند. با توجه به اینکه هدف اصلی در این تحقیق، طراحی مدلی برای ریسک پول‌شویی در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری می‌باشد، نیاز به بررسی و کنکاش در سطوح مختلف سازمان لازم و ضروری می‌باشد و به همین دلیل برای پی بردن به جنبه‌های نامحسوس موضوع، از روش نظریه داده‌بنیاد استفاده گردید زیرا که به کمک این روش می‌توان به ارائه نظریه بر اساس عوامل مختلف و ارتباط بین آنها، پرداخت. در این پژوهش به کمک بررسی مستندات علمی موجود و به کمک مصاحبه، اقدام به جمع‌آوری داده‌های خام شده و بر اساس اطلاعات دریافتی از مصاحبه‌ها، طراحی پرسش‌نامه انجام شده است. در گام نخست، داده‌های ژرف کیفی که از مصاحبه استخراج شده است نه از مبانی نظری موجود، گردآوری شد و سپس بر اساس مؤلفه‌های استخراج‌شده در مرحله کیفی، اندازه‌گیری‌های دقیق آماری نیز بعد از آن و در مرحله کمی انجام شد. روش گردآوری داده‌ها در بخش کیفی اغلب مصاحبه می‌باشد که در این تحقیق با کسب اجازه از مصاحبه‌شوندگان، تمام مصاحبه‌ها ثبت و سپس در قالب فرم‌های ثبت نتایج، مستندسازی گردید. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها با توجه به ماهیت کیفی، اطلاعاتی که از مصاحبه جمع‌آوری گردید و استخراج مفاهیم مشابه در آن‌ها از روش کدگذاری داده‌های کیفی، استفاده گردید. به‌منظور طراحی پرسش‌نامه سعی شد تا پرسش‌نامه از حیث شاخص‌هایی که اندازه‌گیری سازه‌ها را بر عهده دارند، متکی بر پشتوانه مناسبی از تئوری‌ها و نظریه‌ها و همچنین کاربردهای عملی آن در پژوهش‌ها و آزمون‌های متعدد باشند. استادان راهنما و خبرگان و همچنین مشاوران، روایی پرسش‌نامه را به‌صورت محتوایی، بررسی و تأیید کردند و پایایی آن با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ و همچنین پایایی ترکیبی سنجیده شد و بین جامعه آماری آن که شامل مدیران و خبرگان که در این حوزه فعالیت دارند توزیع گردید و با تحلیل این پرسش‌نامه، چارچوب ادراکی موردنظر اعتبارسنجی شد (دانایی فرد و امامی، ۲۰۰۸). تعداد افراد نمونه در نمونه‌گیری کیفی بر مبنای روش گلوله برفی و اشباع نظری داده‌ها می‌باشد. در تحقیق حاضر رویکرد هدفمند در انتخاب نمونه کیفی تحقیق استفاده شد و از روش نمونه‌برداری گلوله برفی در شناسایی و انتخاب مطلعان کلیدی استفاده گردید. در مرحله مصاحبه به‌منظور آگاهی از نظر خبرگان موضوع، از ۲۵ نفر خبره مصاحبه صورت گرفت. فرایند مصاحبه به گونه‌ای طراحی گردید که داده‌ها پس از مصاحبه، کدگذاری و سپس تحلیل شدند تا ضمن شناسایی و تأیید مؤلفه‌های مطرح‌شده توسط صاحب‌نظران، این ابعاد در مصاحبه‌های بعدی در صورت لزوم پیگیری شوند. به‌منظور برآورد حجم نمونه در فرایند جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه اکتشافی، نمونه‌گیری نقرات اول به‌صورت نظری انجام شد و تا رسیدن مقوله‌ها به اشباع نظری ادامه یافت. در این پژوهش از مصاحبه نفر یازدهم، داده‌ها تکرار شد و مفهوم جدیدی شناسایی نشد، از این رو کفایت نمونه‌گیری، محرز شد. در حوزه ادبیات پژوهش، تمام اسناد بالادستی جزو جامعه اسنادی پژوهش بودند و در حوزه راهبردی نیز تمام مدیران و خبرگان مرتبط، جزو جامعه آماری محسوب شدند که با ویژگی‌های زیر انتخاب شدند:

- حداقل سابقه خدمت در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری ده سال
- سطح تحصیلات دانشگاهی کارشناسی و بالاتر
- اشتغال در مشاغل مدیریتی و سرپرستی حداقل پنج سال
- سابقه فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی
- حسن شهرت و تعامل و ارتباط مناسب با کارکنان
- اشراف بر مسائل، مشکلات و ویژگی‌های ریسک پول‌شویی.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های بخش کیفی

در پژوهش حاضر، نخست، داده‌ها از سخنان مصاحبه‌شوندگان (۲۵ مدیر ارشد سازمانی و صاحب‌نظر دانشگاهی) استخراج گردیدند. حاصل این مصاحبه‌ها مجموعه‌ای از مضامین اولیه می‌باشد که طی فرایند کدگذاری باز، گردآوری و از درون آنها مقوله‌هایی استخراج شد. سپس در مرحله کدگذاری محوری، پیوند میان این مقوله‌ها ذیل عناوین: شرایط علی، پدیده محوری، راهبردها، عوامل زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و پیامدهای ریسک پولشویی در قالب پارادایم کدگذاری محوری تعیین شد و با طبقه‌بندی و کدگذاری آنها نظریه درباره مسئله به‌دست آمد. به‌بیانی دیگر می‌توان گفت که داده‌های کیفی به‌دست‌آمده از مصاحبه‌ها با روش کدگذاری در سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی، تحلیل شدند و در انتها بر اساس نتایج به‌دست‌آمده مدل نهایی بر اساس عوامل به‌دست‌آمده ارائه شد. در مرحله تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه، مهم‌ترین کار مشخص کردن طبقه‌های شاخص‌ها و رویدادها است تا از طریق آن محقق به تدریج با وقایع و علت آنها بیشتر آشنا شود. به‌منظور انجام کدگذاری باز، راه‌های مختلفی وجود دارد. یکی از روش‌ها، تحلیل سطر به سطر است که با بررسی دقیق داده‌ها، عبارت به عبارت و گاه کلمه به کلمه انجام شد. سپس با خواندن عمیق متن مصاحبه‌ها به مفهوم‌سازی و با ذهنی آزاد، مفاهیم نامگذاری و محدودیتی برای آنها در نظر گرفته نشد. با افزایش مفاهیم، دسته‌بندی آنها آغاز شد و هر دسته در زیر اصطلاحات انتزاعی‌تری یعنی همان مقوله‌ها قرار گرفتند که این فرایند مرتبط کردن مقوله‌ها به مقوله‌های فرعی، کدگذاری محوری است و سپس شرایط علی، زمینه‌ها، شرایط واسطه‌ای، راهبردها و پیامدهای آن تعیین شد. آخرین مرحله مربوط به کدگذاری گزینشی شامل پالایش و یکپارچه‌سازی مقولات و مرحله ارائه نظریه است (جدول ۱). در مرحله یکپارچه‌سازی، مقوله‌های حول یک مفهوم مرکزی که قدرت توضیح‌دهندگی دارد، مرتب شدند. همین‌که ما خود را به یک اندیشه مرکزی پایبند کردیم، مقوله اصلی توسط جمله‌های تبیینی که حاکی از ارتباط هستند به یکدیگر وصل می‌شوند. این فرایند به ساخت نظریه کمک می‌کند و آن را بهبود بخشید و اعتبار درونی آن را افزایش دهد. حین خوانش متن مصاحبه‌ها و مقالات و برچسب‌گذاری داده‌ها و عبارات و جملات مهم و کلیدی، مجموعه‌ای از کدهای اولیه، استخراج و تولید گردید. این فرایند به کدگذاری محوری معروف است که حاصل نهایی مرحله کدگذاری محوری بود. سپس در مرحله دوم عملیات کدگذاری، با بررسی کدهای اولیه و وجوه تمایز و شباهت‌های آنها، برخی از کدها حذف یا ادغام شدند و در نهایت کدهای مشابه و هم‌گروه در دسته‌های بزرگ‌تری مطابق با جدول ۱ دسته‌بندی گردیدند (۲۳ کدگذاری محوری در قالب ۹۶ کدگذاری باز).

جدول ۱. مضامین و کدگذاری محوری تحقیق.

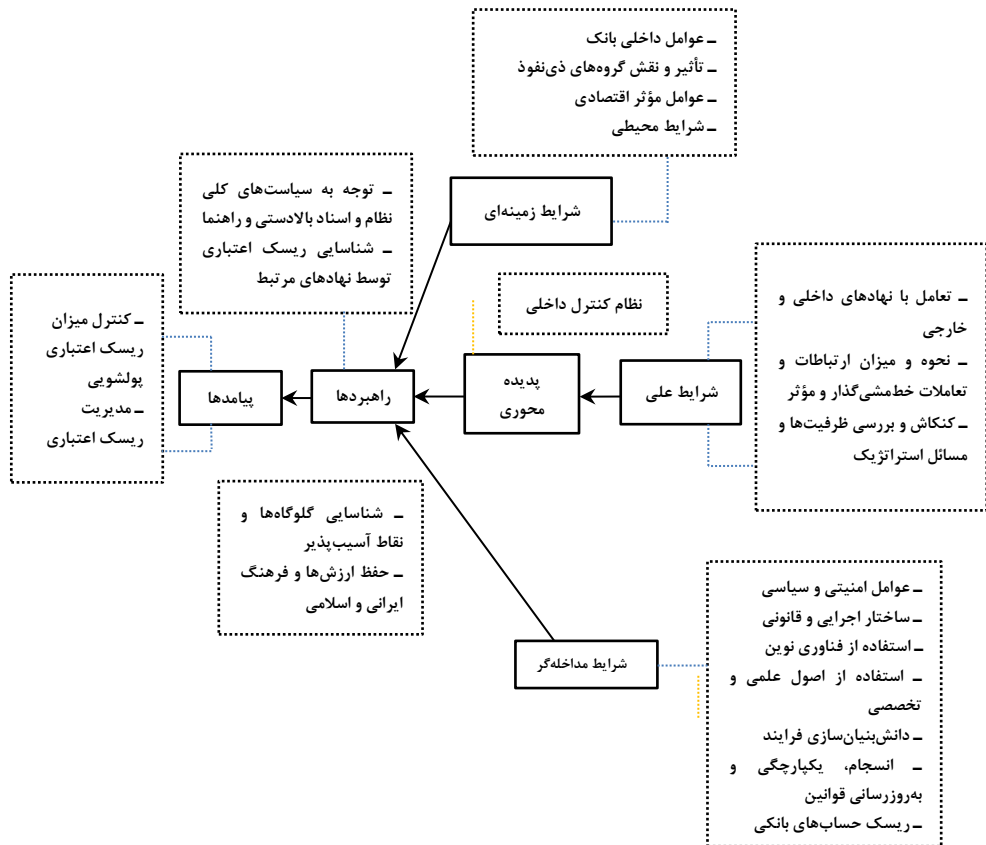
ردیف	کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
۱			لزوم همکاری و تعامل بانک‌ها با نهادهای داخلی و خارجی
۲		تعامل با نهادهای داخلی و خارجی	اهمیت برجام در بعد تعاملات بین‌المللی
۳			نقش بازدارندگی تحریم‌ها
۴			برنامه محور بودن تعامل هر یک از نهادهای قانون‌گذار
۵		نحوه و میزان ارتباطات و تعاملات	لزوم تعریف میزان تعامل هر یک از نهادهای قانون‌گذار
۶		نهادهای قانون‌گذار و مؤثر	سازوکارهای پایش و پیگیری
۷			ارتقای همکاری بین نهادهای مجری و واحدهای خصوصی مربوط
۸			استفاده از رویکرد همه‌جانبه و چندبعدی

ردیف	کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
۹		کنکاش بررسی ظرفیت‌ها و مسائل	استفاده از مدل چابک و جامع در اقدام
۱۰	شرایط علی	استراتژیک	کارکرد منظم حسابرسی داخلی در بانک‌ها
۱۱			تعریف اصول اساسی و بازرسی‌های منظم برای نظارت مؤثر فعالیت‌های بانکی
۱۲			استفاده صحیح و مناسب از اطلاعات
۱۳			انعکاس اطلاعات لازم به ناظران و بازرسان اداره مبارزه با پولشویی
۱۴			ارائه به‌موقع گزارش عملیات‌های مشکوک با تهیه و ارسال فرم STR در سطح کلیه شعب و واحدهای بانک
۱۵			سیاست صحیح پذیرش مشتری به‌منظور احراز هویت و اخذ مدارک و مستندات کافی
۱۶			نظارت و پایش مستمر با رصد کردن فعالیت‌ها و تراکنش‌های غیرمعمول
۱۷			ضعف در بومی‌سازی قوانین و استانداردها
۱۸		استفاده از استانداردهای بین‌المللی	ترغیب، تسهیل و حمایت از همکاری منطقه‌ای و بین‌المللی و ارائه کمک‌های فنی در زمینه فعالیت‌های نظارتی
۱۹			تدوین استانداردهای مشترک همکاری در زمینه مبارزه با فساد و مصادیق آن
۲۰			توسعه تأمین اعتبارات
۲۱			نسبت سرمایه بانک
۲۲		عوامل داخلی بانک‌ها	کیفیت تأمین اعتبارات
۲۳			کارایی مدیریت
۲۴			نسبت تسهیلات به کل سپرده
۲۵			تأثیر ارتباطات غیررسمی
۲۶	شرایط زمینه‌ای	تأثیر و نقش گروه‌های ذی‌نفوذ	تأثیر گروه‌های ذی‌نفوذ در فرایند قانون‌گذاری
۲۷			منابع، بخش‌ها و تصمیمات اقتصادی تأثیرگذار
۲۸			تأمین منابع
۲۹			کاهش دستوری نرخ سپرده
۳۰		عوامل مؤثر اقتصادی	کاهش دستوری نرخ تسهیلات
۳۱			تعیین ردیف بودجه
۳۲			نرخ رشد اقتصادی
۳۳			نرخ رشد نقدینگی
۳۴			رشد نرخ ارز
۳۵			الزام به رعایت قوانین و مقررات بین‌المللی از سوی نهادهای نظارتی
۳۶	شرایط محیطی		بین‌المللی نظیر کمیته بال
۳۷			بازارهای رقابتی
۳۸			شرایط اقتصادی کشور
			رفع تحریم‌های بین‌المللی

ردیف	کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
۳۹			ریسک بالای وام‌دهی
۴۰		افزایش اعتبارات وام‌دهی	خطر بازگشت سرمایه
۴۱			خروج وجوه از سیستم
۴۲			کاهش اعتماد
۴۳			توجه به ذی‌نفعان سیاسی در اجرا
۴۴		عوامل امنیتی و سیاسی	تغییر سیاست و اولویت‌بندی اجرا
۴۵			برتری قدرت بر قانون در زمان اجرا
۴۶		ساختار اجرایی و قانونی	ایجاد پیامدهای بهتر با تمرکز مدیران اجرایی بر فرایندها
۴۷	شرایط مداخله‌گر		تغییر دولت و نگاه به مبارزه با پولشویی
۴۸			پرداخت برای نتایج خوب و تنبیه برای عملکرد نامناسب
۴۹			بسته‌های سیاستی بانک مرکزی
۵۰			استفاده از سیستم‌های نوین
۵۱			تهیه سیستم‌های اطلاعاتی هوشمند
۵۲		استفاده از فناوری‌های نوین	
۵۳			استفاده از سیستم مناسب نظارتی بر تراکنش‌های مالی
۵۴			تغییرات سریع فناوری
۵۵			اتخاذ روش‌های دقیق علمی
۵۶			گزارش‌های سیاست‌پژوهی
۵۷		استفاده از اصول علمی و تخصصی	پایبندی به اصول حرفه‌ای
۵۸			اخذ و ثبت و نگهداری اطلاعات مشتریان به‌صورت یک پرونده کلاسه
۵۹			شناسایی و رصد کردن و ارائه گزارش و اخذ استعلام برای انواع مشتریان
۶۰			تهیه نسخه فیزیکی بخشنامه ۵۰۰۳ در خصوص موارد مطرحه در حوزه مبارزه با پولشویی و ملزم کردن همکاران به مطالعه آن
۶۱			تخصص‌گرایی در فرایند
۶۲		دانش‌مبنیان‌سازی فرایند	دانش فرایندی نهادهای مؤثر
۶۳			اتخاذ مکانیزم افزایش نشست‌های هماهنگی میان نهادهای متولی
۶۴			برگزاری هم‌اندیشی‌ها و سمینارهای داخلی و بین‌المللی
۶۵		انسجام، یکپارچگی و به‌روزرسانی قوانین	تدوین قوانین کامل و جامع
۶۶			اطمینان از وجود و اجرای اثربخش قوانین مبارزه با پولشویی
۶۷			تازگی و نوپا بودن قوانین تدوین‌شده
۶۸		ریسک حساب‌های بانکی	میزان استفاده از خدمات حضوری
۶۹			میزان استفاده از خدمات غیرحضوری
۷۰			میزان مبلغ اولین واریزی برای افتتاح حساب
۷۱	پدیده‌محوری	نظام کنترل داخلی	نظارت و پایش
۷۲			ارزیابی ریسک
۷۳			فعالیت‌های کنترلی
			اطلاعات و ارتباطات

ردیف	کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
۷۴			استفاده از مصوبات و آیین‌نامه‌های کلان
۷۵			چابک‌سازی، متناسب‌سازی و منطقی ساختن نظام اداری
۷۶			تهیه آمارهای مربوط به اقدامات دستگاه‌های مؤثر در مبارزه با پولشویی و نتایج آن
۷۷	راهبردها	توجه به سیاست‌های کلی نظام و اسناد بالادستی و راهنما	تدوین سیاست‌ها و راهکارهای شفاف‌سازی
۷۸			اطلاعات و استقرار و تقویت نظام‌های اطلاعاتی و استانداردسازی امور و مستند کردن فعالیت‌های دستگاه‌های اجرایی
۷۹			عملی بودن قوانین و پرهیز از قانون‌گذاری در مسائل خلاف مصلحت کشور
۸۰			نظام اعتبارسنجی مشتریان
۸۱		شناسایی ریسک اعتباری توسط نهادهای مرتبط	انجام بررسی، نظارت و کنترل در حوزه اعتباری
۸۲			فرایند نظام‌مند حقوقی وصول مطالبات بانک
۸۳			شناسایی گلوگاه‌ها و منافذ آسیب‌پذیر
۸۴			تعدد، نبود شفافیت و نداشتن دسترسی کامل به بخش‌نامه‌های حوزه اعتباری
۸۵	راهبردها	شناسایی گلوگاه‌ها و نقاط آسیب‌پذیر	انعطاف نداشتن در برابر مشتریان با ظرفیت بالای اعتباری
۸۶			برخورد یکسان با انواع مشتریان
۸۷			ضعف در پاسخگویی مدیران و سازمان‌های متولی
۸۸			شناسایی شکاف‌ها و خلأها برای هموارسازی تعامل و مشارکت نهادها
۸۹			نقش مسائل ارزشی و اعتقادی در این حوزه
۹۰		حفظ ارزش‌ها و فرهنگ ایرانی اسلامی	همکاری دولت با سایر قوا در فرهنگ‌سازی و ارتقای سلامت نظام اداری براساس منابع اسلامی و متناسب با توسعه علوم تجربیات روز دنیا
۹۱			تبدیل به اوراق بهادار کردن دارایی‌ها
۹۲		کنترل میزان ریسک پولشویی	مشقتات اعتباری
۹۳			فروش بدهی
۹۴	پیامدها		بهبود کردن نقدینگی عملیاتی
۹۵		مدیریت ریسک اعتباری	اثربخشی در جمع‌آوری اطلاعات و غربال کردن آنها
۹۶			سرمایه‌گذاری‌های بانک در فعالیت‌های اقتصادی

در ادامه، مقوله‌های عمده در قالب یک مدل پارادیمی (مدل زمینه‌ای) حول مقوله هسته به یکدیگر ارتباط داده می‌شوند. در واقع، مدل ترسیم‌شده، به توصیف صوری مقوله و تحلیل و تبیین آن می‌پردازد. به این فرایند، ترکیب مقوله هسته و پالایش و آراستن سازه‌های منتج‌شده از آن اطلاق می‌شود. مدل مذکور را می‌توان به صورت یک مدل یا نمودار صوری اما معنایی و مفهومی، ترسیم کرد (شکل ۱).

شکل ۱. نگاره پارادایم‌های پژوهش بر اساس نظرات متخصصان به‌منظور طراحی مدل ریسک پولشویی در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری (نگاره کلی تحقیق).

بر اساس مؤلفه‌های به‌دست‌آمده گزاره‌های حکمی (قضایا) زیر به‌دست می‌آیند:

- **قضیه ۱:** با توجه به تحقیقات انجام‌شده و نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش، حوزه‌های تعامل با نهادهای داخلی و خارجی و نحوه میزان ارتباطات و تعاملات نهادهای سیاست‌گذار و مؤثر و استفاده از استانداردهای بین‌المللی از شرایط علی حاکم بر ریسک پول‌شویی در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری محسوب می‌شود.
- **قضیه ۲:** نظام کنترل داخلی به‌عنوان پدیده محوری و اساسی در طراحی مدل ریسک پولشویی در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری در نظر گرفته شده است.
- **قضیه ۳:** شرایط زمینه‌ای از قبیل عوامل داخلی بانک، تأثیر و نقش گروه‌های ذی‌نفع، عوامل مؤثر اقتصادی، شرایط محیطی و افزایش اعتبارات وام‌دهی نقش قابل‌توجهی در اجرای خط‌مشی در صنایع دفاعی ایفا کرده‌اند.
- **قضیه ۴:** شرایط مداخله‌گر در طراحی مدل ریسک پولشویی در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری شامل عوامل امنیتی و سیاسی، ساختار اجرایی و قانونی، استفاده از فناوری‌های نوین، استفاده از اصول

علمی و تخصصی، دانش‌بنیان‌سازی فرایند، انسجام، یکپارچگی و به‌روزرسانی قوانین و ریسک حساب‌های بانکی می‌باشند.

- **قضیه ۵:** راهبردهای طراحی مدل ریسک پولشویی در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری متأثر از توجه به سیاست‌های کلی نظام و اسناد بالادستی و راهنما، شناسایی ریسک اعتباری توسط نهادهای مرتبط، شناسایی گلوگاه‌ها و نقاط آسیب‌پذیر و حفظ ارزش‌ها و فرهنگ ایرانی اسلامی است.
- **قضیه ۶:** شرایط زمینه‌ای و شرایط مداخله‌گر بر تأثیر راهبردها در ایجاد پیامدهای کنترل میزان ریسک پول‌شویی و مدیریت ریسک اعتباری تأثیرگذار می‌باشد.

یافته‌های بخش کمی

در بخش کمی، جامعه آماری تحقیق حاضر شامل خبرگان، مدیران، کارشناسان ارشد و کارشناسان بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری دولتی و تعدادی از استادان دانشگاه آشنا به بحث مبارزه با پول‌شویی هستند. تعداد آنها با برابر ۱۰۵ نفر برآورد گردید. ذکر این نکته ضروری است که حجم نمونه به‌منظور از بین بردن تأثیر مقادیر بی‌پاسخ احتمالی تا ۱۱۰ نمونه افزایش داده شده است. به‌منظور تحلیل داده‌های کمی و تعیین میزان حمایت مدل نظری به‌وسیله داده‌های نمونه‌ای از مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد. مدل‌یابی معادلات ساختاری طبق رویکرد دو مرحله‌ای اندرسون و گرینینگ به مرحله عمل درآمد.

مرحله اول

نخست با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی، مدل اندازه‌گیری برآورد و آزمون شد. در این مرحله، معناداری هریک از بارهای عاملی در مدل اندازه‌گیری مورد سنجش قرار گرفت. به‌منظور آزمون مدل، از شش شاخص مهم برازش استفاده شد یکی از این شاخص‌ها، شاخص معناداری کا اسکوئر (P) بود که از جمله شاخص‌های برازش مطلق محسوب می‌شود. این دسته از شاخص‌ها بر مبنای تفاوت واریانس‌ها و کوواریانس‌های مشاهده‌شده از یک سو و کوواریانس‌های پیش‌بینی‌شده براساس پارامترهای مدل تدوین‌شده از سوی دیگر، محاسبه می‌شوند. مقدار کا اسکوئر بزرگ‌تر از ۰/۰۵ مؤید معناداری مدل است. جدول ۲، شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۲. شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری.

شاخص‌ها	P	CMIN/DF	IFI	TLI	CFI	RMSEA
شرایط علی	۰.۲۴۴	۲.۴۰۷	۰.۹۹۶	۰.۹۶۴	۰.۹۹۵	۰.۰۶۸
شرایط زمینه‌ای	۰.۰۸۳	۲.۹۵۲	۰.۹۲۴	۰.۹۸۶	۰.۹۲۲	۰.۰۵۳
شرایط مداخله‌ای	۰.۳۲۲	۲.۴۷۷	۰.۹۶۲	۰.۹۰۳	۰.۹۵۸	۰.۰۵۲
راهبردها	۰.۰۹۷	۲.۷۸۱	۰.۹۳۰	۰.۹۴۰	۰.۹۳۸	۰.۰۵۶
پیامدها	۰.۱۹۵	۲.۵۹۳	۰.۹۲۱	۰.۹۶۳	۰.۹۲۲	۰.۰۷۳
مدل پژوهش	۰.۰۷	۲.۶۸۴	۰.۹۸۸	۰.۹۹۶	۰.۹۶۴	۰.۰۶۳

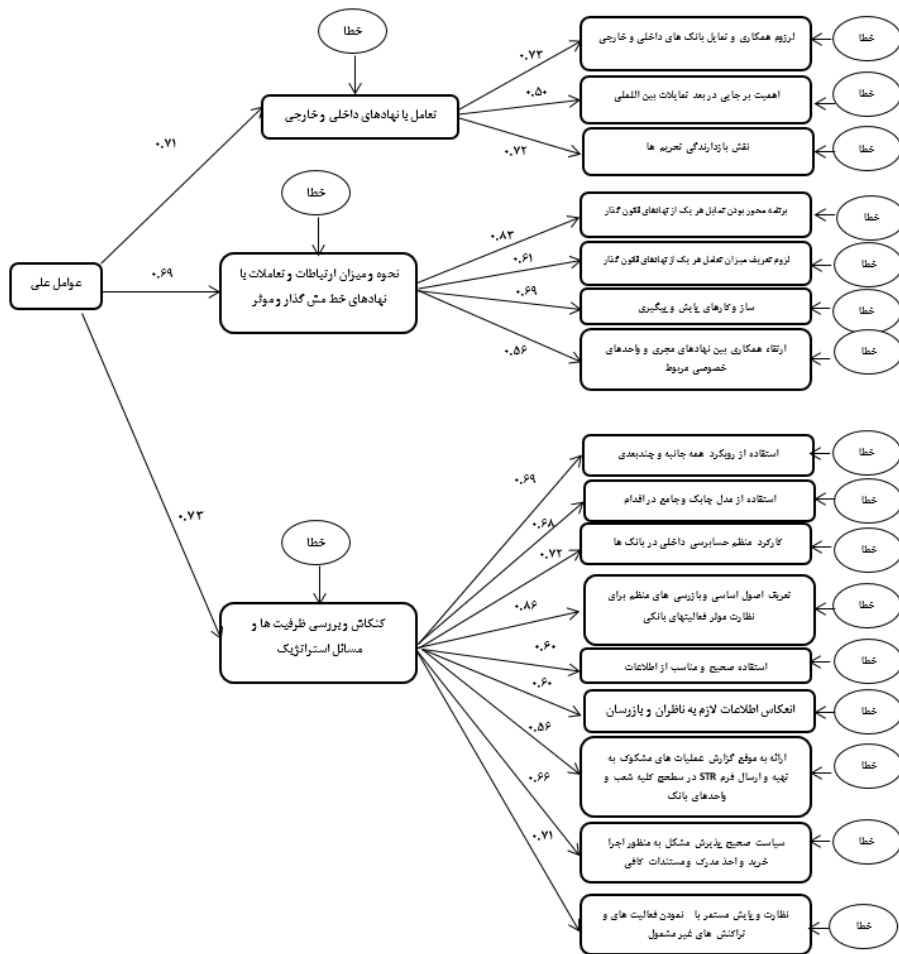
RMSEA: شاخص ریشه دوم برآورد واریانس خطای تقریب

CFI: شاخص برازندگی تطبیقی

P: شاخص معناداری کا اسکوئر

IFI: شاخص برازندگی فزاینده.

نتایج به‌دست‌آمده از آزمون مدل پژوهش، حکایت از برازش بالای مدل پژوهش دارد. همچنین در راستای اینکه چه مقدار از متغیر وابسته توسط متغیر مستقل تبیین می‌شود از معیار ضریب تعیین (R^2) استفاده گردید که مشخص شد متغیر قانون‌مداری دارای بیشترین میزان ضریب تعیین می‌باشد.

شکل ۲. مدل اندازه‌گیری شرایط علی.

مرحله دوم: مدل اندازه‌گیری شرایط علی

از طریق تکنیک رگرسیون چندگانه و تحلیل مسیر، داده‌ها به مدل معادله ساختاری برازش شد. نمودار زیر مدل اندازه‌گیری شرایط علی را نشان می‌دهد. این مدل یک مدل تحلیل عاملی مرتبه دوم است. معناداری وزن‌های رگرسیونی نشانگر روایی همگرایی مدل در سطح اطمینان ۹۹ درصد است. شاخص‌های برازش مدل در جدول ۲، حکایت از برازندگی بودن مدل در سطح خطای ۱ درصد دارند. بارهای عاملی نیز مبین این موضوع است که واریانس شرایط علی، توان تبیین

۵۰ درصد (۰.۷۱۲) از تعامل با نهادهای داخلی و خارجی، ۴۸ درصد (۰.۶۹۲) از نحوه و میزان ارتباطات و تعاملات با نهادهای خط مشی‌گذار و موثر و تبیین ۵۳ درصد (۰.۷۳۲) از کنکاش و بررسی ظرفیت‌ها و مسائل استراتژیک را دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی پژوهش، طراحی مدلی برای کاهش ریسک پولشویی در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری است که این چارچوب براساس تئوری داده‌بنیاد تدوین شد. برای جمع‌آوری ادبیات نظری آن، از تحقیقات داخلی و خارجی متعددی استفاده شد که عمدتاً شامل کتب، اسناد، مقالات، پایان‌نامه‌ها، گزارش‌ها، دستورالعمل‌ها، نتایج همایش‌ها و سمینارهای مرتبط و ... است. در مرحله بعدی، مصاحبه‌ای از خیرگان و استادان متخصص در این حوزه به عمل آمد که در نهایت با استفاده از روش کیفی تئوری داده‌بنیاد، مضامین مربوطه استخراج و سپس در ۲۳ مضمون سازمان‌دهنده و ۹۶ مضمون پایه جای گرفتند. از موارد مهم استخراج‌شده در تحقیق حاضر، کنکاش و بررسی ظرفیت‌ها و مسائل استراتژیک است که در این زمینه باید نسبت به نظارت و پایش مستمر با رصد کردن فعالیت‌ها و تراکنش‌های غیرمعمول، ارائه به‌موقع گزارش عملیات‌های مشکوک با تهیه و ارسال فرم STR در سطح کلیه شعب و واحدهای بانک، سیاست صحیح پذیرش مشتری به‌منظور احراز هویت و اخذ مدارک و مستندات کافی، تعریف اصول اساسی و بازرسی‌های منظم برای نظارت موثر فعالیت‌های بانکی، انعکاس اطلاعات لازم به ناظران و بازرسان اداره مبارزه با پولشویی، استفاده از رویکرد همه‌جانبه و چندبعدی، استفاده صحیح و مناسب از اطلاعات و کارکرد منظم حسابرسی داخلی در بانک‌ها اقدام کرد. از موارد مهم دیگر تحقیق این است که به‌منظور تدوین چارچوب، نیاز به بررسی اسناد و قوانین و خط‌مشی‌های بالادستی داخلی و خارجی وجود داشت. از همین رو، اسناد داخلی‌ای چون: بندهای سیاست‌های کلی نظام اداری، قانون مبارزه با پولشویی جمهوری اسلامی ایران، آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی جمهوری اسلامی ایران، قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، دستورالعمل مبارزه با پولشویی بانک‌ها، رهنمودهای مقام معظم رهبری به نمایندگان درباره (FATF) استفاده شد. از طرفی، مقوله پولشویی، منبعث از استانداردها و خط‌مشی‌های بین‌المللی است. از همین رو نیاز بود تا این موارد نیز کنکاش و بررسی شوند. از این رو، اسنادی چون: مواد قانونی آیین‌نامه کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با فساد، قانون اساسنامه مرکز منطقه‌ای همکاری دستگاه‌های مبارزه با فساد و نهادهای نظارتی کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی (اگو)، اساسنامه مبارزه با پولشویی سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)، توصیه‌های گروه ویژه اقدام مالی (FATF) و ... بررسی گردید. در بخش کمی جامعه آماری تحقیق حاضر شامل خبرگان، مدیران، کارشناسان ارشد و کارشناسان بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری دولتی و تعدادی از استادان دانشگاه آشنا به بحث مبارزه با پولشویی هستند. به‌منظور تحلیل داده‌های کمی و تعیین میزان حمایت مدل نظری به‌وسیله داده‌های نمونه‌ای از مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد. مدل‌یابی معادلات ساختاری طبق رویکرد دو مرحله‌ای اندرسون و گرینینگ به مرحله عمل درآمد. نتایج تحقیق، مبین معناداری مدل‌های اندازه‌گیری و معادلات ساختاری در سطح اطمینان ۹۹ درصد است.

با بررسی مطالعات داخلی می‌توان نتیجه گرفت که تحقیق حاضر از ابعادی چون: محتوا، راهکار، برخی از یافته‌ها و نتایج با تحقیقات انصاری پیرسرای، رهبر، رفیعی شمس‌آبادی همسو و هم‌راستا است (رهبر و همکاران، ۲۰۰۳) و از نظر ابعادی چون، موضوع، روش‌شناسی و رویکرد به‌کاررفته متفاوت است. تفاوت اصلی را می‌توان در پس این نکته جستجو کرد که تحقیقات داخلی عمدتاً به بررسی مبحث پولشویی و مبارزه با پولشویی پرداخته‌اند. اما تحقیق حاضر، با استفاده از تئوری داده‌بنیاد، عوامل ریسک پولشویی را شناسایی و چارچوبی نظام‌مند را اجرا کرده است که تاکنون چنین تحقیقی انجام نشده است. تمایز سوم این تحقیق از منظر جدید بودن و نوآوری از لحاظ موضوعی است. با توجه به شرایط پیش روی کشورمان در پاسبارجام، یکی از نیازهای مهم و اساسی آن، مقوله مبارزه با پولشویی در سیستم مالی و بانکداری است. سیستم بانکداری هر جامعه، در واقع بخش مهمی از هر نظام مالی است و در نظام‌های مالی کشورها از اهمیت

بسیار ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا اهمیت بانک‌ها در اقتصاد ملی به گونه‌ای است که به‌عنوان عامل پیش‌برنده و محوری توسعه شناخته می‌شوند زیرا مجموعه پیش‌نیازهای فعالیت‌های اقتصادی در بانک‌ها تجمیع و مدیریت می‌شوند، کارکردهای پس‌انداز، سرمایه‌گذاری، تولید، اشتغال و رشد در حوزه اقتصاد ملی تحت تأثیر تصمیمات، اقدامات و عملیات بانک‌ها و مؤسسات اعتباری است. از این‌رو قانون‌گذاران پولی و مالی، پیش از اتخاذ و اعمال هر سیاستی باید تأثیر آن را بر وضعیت عملکرد بانک‌ها به دقت تحلیل کنند و بسنجند، همچنین ضرورت دارد متولیان و متصدیان اجرایی و سیاسی با احتیاط و بر پایه اطلاعات دقیق، به بیان دیدگاه‌هایشان درباره بانک‌ها بپردازند.

اقتصاد کشور ما به‌طور قابل‌توجهی بانک‌محور است. این امر سبب می‌شود که حساسیت‌ها و ظرافت‌ها در خصوص بانک و مسائل پیرامونی آن، مضاعف باشد. هر افت و خیز یا فراز و فرودی در نظام بانکی، تأثیر مستقیم و غیرقابل‌انکاری بر اقتصاد ملی دارد. از همین رو، نیازمند نظام‌مند کردن دیدگاه‌های نهادهای مؤثر در حوزه مبارزه با پولشویی در سیستم بانکداری جمهوری اسلامی ایران هستیم که تاکنون تحقیقی به بررسی و تحلیل آن نپرداخته است. از این رو با توجه به اهمیت مطالب فوق، این تحقیق وجود خلأ پژوهشی در این زمینه را تا حدود بسیار زیادی برطرف می‌سازد و با استفاده از بررسی راهبردهای بین‌المللی، ظرفیت‌ها و توانایی‌های جدیدی را به‌وجود آورده است.

همچنین از لحاظ روش‌شناسی نیز دارای تمایزات مهمی است که در ادامه به آنها اشاره می‌شود. طرح کلی تحقیق در این پژوهش، با توجه به اهداف، موضوع و رویکرد پژوهش، آمیخته است که در فاز کیفی، از طریق مصاحبه با خبرگان و روش تئوری داده‌بنیاد مضامین تحقیق شناسایی و استخراج و چارچوب موردنظر، حاصل گردیده است. در ادامه برای فاز کمی پژوهش، با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی، چارچوب حاصل‌شده از منظر خبرگان بررسی شد تا اجزای آن تأیید گردد. تاکنون محققان برای پژوهش روی متغیرهای موردنظر در رابطه با این موضوع، از این روش بهره نبرفته است. نتایج تحقیق حاضر نیز هم‌راستا و همسو با نتایج تحقیق نیکولوسکا و سیمونوسکی است. آنها در تحقیقشان تحت عنوان «نقش سیستم بانکداری به‌عنوان یک نهاد در پیشگیری از پولشویی»، به بررسی مفهوم پولشویی و ارائه مدلی در راستای مقابله با آن پرداختند. آنها از طریق هماهنگ‌سازی قوانین ملی با توصیه‌های نهادهای بین‌المللی در مبارزه با پولشویی، رویکرد فعالی را به‌منظور ساخت سیستم بانکداری قوی در مبارزه با پولشویی پیشنهاد کرده‌اند. این سیستم برای مبارزه با پولشویی، از سه رکن اصلی تشکیل شده است: اولین رکن، سیستم متشکل از نهادهای قانونی در این زمینه است که از وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی تشکیل می‌گردد. دومین رکن، الزام قانونی بانک‌ها به انجام اقدامات زیر برای تشخیص پولشویی، شناخت مشتریان خود، پیگیری و گزارش معاملات و فعالیت‌های خاص، جمع‌آوری، ذخیره و ارائه اطلاعات برای معاملات مشکوک و مشتریان، کنترل ورود و خروج پول‌ها از طریق مقررات قانونی. سومین رکن، آموزش افراد است که از مهم‌ترین اقدامات و فعالیت‌ها در مبارزه با پولشویی است (نیکولوسکا و سیمونوسکی، ۲۰۱۲).^۱

نتایج تحقیق حاضر، هم‌راستا با نتایج تحقیق آدوو و اوباسان است. آنها در تحقیقی تحت عنوان «مبارزه با پولشویی و اثرات آنها بر عملکرد اعتباری بانک‌ها» به دنبال بررسی نقش خط‌مشی‌های مبارزه با پولشویی در بخش بانکداری نیجریه و تأثیرات آنها بر عملکرد اعتباری این بانک‌ها هستند. در این پژوهش، از سه بانک دولتی برای مطالعه استفاده کرده‌اند. نتیجه همبستگی‌ها نشان می‌دهد که رابطه‌ای قوی مثبت بین عملکرد اعتباری بانک‌ها و تدوین و اجرای رویکردهای مبارزه با پولشویی وجود دارد که با ضریب تعیین ۰/۸۹۱، این مهم نشان داده می‌شود و در نتیجه تحقیق بیان می‌کنند که رویکردهای اتخاذ‌شده در مبارزه با پولشویی در سیستم بانکداری، بر ماهیت عملکرد اعتباری بانک‌ها در اقتصاد تأثیرگذار می‌باشد و این نتیجه به این واقعیت است که بانک‌ها لازم نیست یک کانال برای فعالیت‌های پولی غیرقانونی، به‌منظور افزایش عملکردشان داشته باشند زیرا پولشویی، پیامدهای منفی را بر اقتصاد کشور، کاهش

¹ Nikolosk & Simonovski

درآمد دولت، افزایش جرم و بزه در جامعه، تهدید ثبات سیاسی و امنیت داخلی یک ملت را در پی دارد (ایدیو و اوباسان، ۲۰۱۲).^۱

همچنین از دیدگاه بانکداری و مراجع نظارتی، این نتایج تحقیق همسو با تحقیق مت ایسا و همکاران است. آنها در تحقیقشان بیان می‌کنند که سیستم‌های بانکی، اصلی‌ترین آسیب‌پذیری را از پولشویی متحمل می‌شوند. سیستم‌های بانکی، به‌عنوان مأمورین خط مقدم در برخورد با مشتریان برای فعالیت‌های بانکی مانند باز کردن یک حساب، پس‌انداز، خروج و حواله و ... هستند. آنها در این تحقیق، مجموعه‌ای از مصاحبه‌های انجام‌شده با مدیران مؤثر در حوزه مبارزه با پولشویی جمع‌آوری کرده‌اند. یافته‌های هر یک از مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که خطر ابتلا به پولشویی، یک خطر جدی در مؤسسات بانکی است و مأمورین خط مقدم باید به اندازه کافی در وظایف خود صالح باشند زیرا آنها اولین لایه ارتباط با جامعه هستند (عیسی و همکاران، ۲۰۱۵).

همچنین در این پژوهش، آنها به وجود ریسک در خط‌مشی‌های مبارزه با پولشویی در سطح بین‌المللی می‌پردازند که از جمله مهم‌ترین این موارد، جرائم تعیین‌شده برای بانک‌ها در معاملات با مشتریانی است که تعامل و معامله با آنها ممنوع می‌باشند.

پیشنهاد‌های اجرایی و کاربردی تحقیق

پیشنهاد‌های اجرایی

در راستای اجرای کنترل میزان ریسک پولشویی پیشنهاد می‌گردد پس از اینکه فرایندها مشخص شد باید ریسک‌های هر فرایند هم شناسایی شود. در این مرحله می‌توان با برگزاری جلسات طوفان فکری و همفکری گروهی، ریسک‌های هر فرایند را شناسایی کرد. در شناسایی ریسک‌ها باید به دنبال این باشیم که اگر فلان اتفاق افتاد، آن‌گاه چه پیامدهایی برای ما به‌وجود می‌آید. توصیه می‌شود از دو کلمه اگر ... آن‌گاه استفاده شود تا ریسک‌ها بهتر شناخته شوند. باید برای تمام فرایندها، همه ریسک‌ها و پیامدهای آنها را محاسبه کنیم. این نکته را هم باید مد نظر قرار داد که فرایند شناسایی ریسک، اقدامی یک‌روزه نیست بلکه با توجه به ماهیت فرایندها و چرخه عمر یک پروژه، ممکن است ریسک‌های جدید به‌وجود بیاید یا ریسک‌هایی که قبلاً شناسایی نشده بود، شناسایی شود. از این رو لازم است فرایند شناسایی ریسک همواره فعال باشد.

به‌منظور به‌کارگیری و اجرایی کردن مدل پیشنهادی، توصیه می‌شود میزان تعامل بخش‌های حاکمیتی، دولتی، خصوصی، بین‌الملل، مردم‌نهاد مشخص و معین گردند. یکی از اشکالات وارد به فرایند حوزه مبارزه با پولشویی، نامتوازن بودن میزان تعامل بخش‌هاست. بدین معنا که برخی از نهادها دارای قدرت بسیار زیاد می‌باشند که عموماً تصمیمات را اتخاذ و به نهاد‌های مجری ابلاغ می‌کنند. این مقوله موجب می‌شود تا رابطه به‌صورت سلسله‌مراتبی شود و تسلط و اشکالات بسیار زیادی را به‌وجود آورد. از همین رو تأکید می‌شود تا میزان تعامل بخش‌های حاکمیتی، دولتی، خصوصی، بین‌الملل و مردم‌نهاد مشخص و معین گردند.

به‌منظور اثربخشی در جمع‌آوری اطلاعات و غربال کردن آنها، نهاد مالی باید اطلاعات قابل‌اعتماد و معتبری را در ارتباط با وام‌گیرندگان جمع‌آوری و غربال کند. اثربخشی در جمع‌آوری اطلاعات و غربال آنها یکی از اصول مهم مدیریت ریسک اعتباری محسوب می‌شود. این اطلاعات هنگام اعطای وام، با پر کردن فرم‌های درخواست وام که عبارت از اطلاعاتی در مورد روش تأمین مالی، میزان حقوق، حساب بانکی، سایر دارایی‌ها (خودرو، بیمه و ...)، وام‌های دریافت‌شده توسط

¹ Idowu & Obasan

مشتری، سوابق وام‌ها، کارت اعتباری، سوابق کاری و همچنین سوابق شخصی چون سن، وضعیت تأهل، تعداد فرزندان و ... است، به شخص حقیقی اعطا می‌شود. با تحلیل آماری که بر روی این اطلاعات انجام می‌گیرد، نمره اعتباری شخص وام‌گیرنده مشخص می‌شود و به تبع آن برآوردی از ریسک اعتباری مشتری نیز حاصل می‌گردد و می‌توان پیش‌بینی کرد که آیا وی در قبال بازپرداخت وام دچار مشکل خواهد بود یا خیر.

پیشنهاد‌های کاربردی

پیشنهاد اساسی و کاربردی مهمی که در راستای آموزش پرسنل سیستم بانکداری مطرح است در این نکته نهفته است که گسترش و پیشبرد و ارتقای دانش این حوزه، منوط به توسعه کمی و کیفی نیروهای متخصص است. بهبود بخشیدن به امور آموزشی و پژوهشی در این زمینه‌ها، از طریق انجام تحقیقات کاربردی و بنیادینی است که هم در سطح ملی و هم در سطح بین‌المللی صورت می‌پذیرد. توصیه می‌شود بانک‌های داخلی، با برگزاری دوره‌های آموزشی و پژوهشی، تشکیل گروه‌هایی علمی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی و انتشار کتب و نشریات علمی در راستای غنی‌سازی این مقوله در کشور، کوشا باشند.

لازم است نسبت به تشخیص، نظارت و کنترل ریسک‌هایی که در ذات عملیات بانکداری قرار دارند، اقدام کرد. در حصول اطمینان نسبت به این امر که مدیریت بانک چنین کاری را انجام می‌دهد، بازرسان نقشی اساسی ایفا می‌کنند. برخورداری بازرسان از اختیار تدوین و استفاده از مقررات و الزامات احتیاطی برای کنترل ریسک‌های مزبور، بخش مهمی از فرایند نظارت را تشکیل می‌دهد. این امر قوانین مربوط به کفایت سرمایه، ذخایر مطالبات سوخت‌شده، تمرکز دارایی‌ها، نقدینگی، مدیریت ریسک و کنترل‌های داخلی را دربر می‌گیرد. ممکن است این موارد شامل الزامات کیفی یا کمی باشند. هدف از تدوین و اجرای این مقررات، تحدید ریسک‌پذیری غیراحتیاطی متخذه از سوی بانک‌ها است. این الزامات نباید جایگزین تصمیمات مدیریت شوند بلکه باید حداقلی از استانداردهای احتیاطی را اعمال کنند تا بدین وسیله اطمینان حاصل شود که بانک‌ها، فعالیت‌های خود را به شیوه مناسبی انجام می‌دهند.

در این پژوهش با توجه به حساسیت موضوع و شفافیت نداشتن خبرگان در ارائه اطلاعات و همچنین کمبود منابع داخلی، پژوهش دارای محدودیت می‌باشد که نیازمند تغییر ساختار کلی در ارائه شفافیت اطلاعات در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری است.

References

- Abolhasani Hastiani, A., & Daniali, G. (2018). Developing a Strategic Model for Money Laundering Prevention in Banking System of Iran. (Case study: Bank Saderat Iran). *Public Organizations Management*, 6(4), 11-24. <https://doi.org/10.30473/ipom.2018.5030>
- Biabani, G., & Asar, M. T. (2009). Money laundering is a threat to economic and social security. *Political & Economic Ettelaat*, 23(9), 222-243. <https://www.magiran.com/paper/658320>
- Danaiefard, H., & Emami, S. M. (2008). Strategies of Qualitative Research: A Reflection on Grounded Theory. *Sterategic Management Thought*, 1(2), 69-97. <https://www.magiran.com/paper/625465>
- Gikonyo, C. (2018). Rationalising the use of the anti-money laundering regime in tackling Somalia's piracy for ransoms. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 52, 155-164. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2017.11.004>
- Hosseini, R., Maetoofi, A., Gerkaz, M., & Khozin, A. (2021). Presenting a Model Explaining the Behavioral Entropy Challenges of Auditors of an Auditing Organization Using

- Grounded Theory. *Karafan Quarterly Scientific Journal*, 18(2), 39-54. <https://doi.org/10.48301/kssa.2021.259202.1295>
- Idowu, A., & Obasan, K. A. (2012). Anti-money laundering policy and its effects on bank performance in Nigeria. *Business Intelligence Journal*, 5(2), 367-373. https://www.researchgate.net/publication/309458514_ANTI-MONEY_LAUNDERING_POLICY_AND_ITS_EFFECTS_ON_BANK_PERFORMANCE_IN_NIGERIA
- Isa, Y. M., Sanusi, Z. M., Haniff, M. N., & Barnes, P. A. (2015). Money Laundering Risk: From the Bankers' and Regulators Perspectives. *Procedia Economics and Finance*, 28, 7-13. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)01075-8](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)01075-8)
- Mohammadi Moghadam, M., Mirfakhradini, S. H., & Nayeبزاده, S. (2021). Providing an Interactive Model of Performance Appraisal Indicators in the Banking Industry (Case Study: Refah Bank). *Karafan Quarterly Scientific Journal*, 18(2), 13-37. <https://doi.org/10.48301/kssa.2021.131913>
- Myers, J. M. (1998, October 19-22). *International strategies to combat money laundering*. The international symposium on the prevention and control of financial fraud, Beijing, China. https://icclr.org/wp-content/uploads/2019/06/myer_pap.pdf?x42592
- Nikolosk, S., & Simonovski, I. (2012). Role of banks as entity in the system for prevention of money laundering in the Macedonia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 44, 453-459. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.05.050>
- Rahbar, F., Zalpour, G., & Mirzavand, F. (2003). Review of money laundering laws in selected countries. *Assembly and Research*, 10(37), 77-143. <https://ensani.ir/fa/article/185471/>
- Tajali, A. (2011). *Money laundering risk management (with emphasis on banks and financial institutions)*. Tasnim negar. <https://www.gisoom.com/book/11047966>
- The Central Bank of the Islamic Republic of Iran. (2014, August 10). *Comprehensive training course on combating money laundering and combating the financing of terrorism: a special bank of experts from non-credit institutions*. Mbri. https://www.mbri.ac.ir/IslamicBanking/IslamicBanking_Page?News_ID=110786
- Yousefi, H., & Peykar, J. (2015). The risk based approach to combating money laundering in new banking services. *Trend (Trend Of Economic Research)*, 22(70), 131-158. <https://www.sid.ir/paper/202185/en>